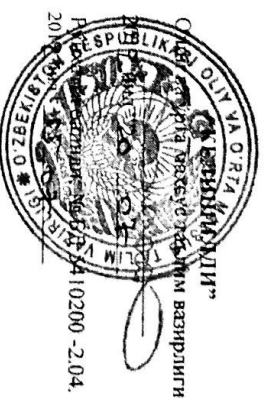
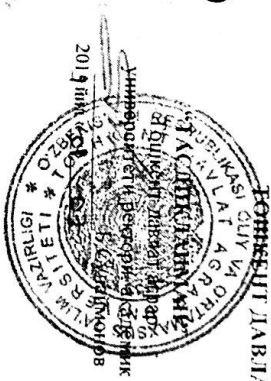

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
КИШЛОК ХУЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ АГРАР УНИВЕРСИТЕТИ

ЧОРВАЧИЛИК ВА ИПАКЧИЛИК АССОСЛАРИ
ФОН ДАСТУРИ

Ҳилим соҳаси: 400000 – Кишлоқ хўжалиги
Таълим соҳаси: 110000 – Педагогика
Таълим йўналишлари: 5410200 – Агрономия (шолчилик, соя экинни
агротехникаси, сабзавотчилик ва поллизчилик, мойли
экинлар, ем хашак экинлари, дончилик, леҳкончилик
махсулотлари турлари бўйича, анорчилик)
5410500 – Кишлоқ хўжалиги маҳсулотларини
саклаш ва дастлабки ишлаш технологияси
5411600 – Сабзавотчилик, поллизчилик ва
картошқаччилик.
5411000 – Меваччилик ва узумчилик

Фан дастури Олий ва ўрта махсуе катэгориялар таълими бўғинлари бўйича Ўқув-ўқувий бирлашмалар факультетини Мувофиқлаштирувчи Кенгашини 2019 йил 5 сентябр кунини бажонномаси билан маъқуллаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсуе таълим вазирлигинини 2019 йил 26 сентябр кунини бажонномаси билан маъқуллаган фан дастурларини таъин олий таълим муассасаси томонидан тасдиқлашга розилик берилган.

Фан дастури Тошкент давлат аграр университетинда ишлаб чиқилган.

Туғувчилар:

Б.Ж. Носиров - "Умумий зоотехния" кафедраси доценти
О.Р. Куччиев - "Умумий зоотехния" кафедраси доценти
У.М. Куччиев - "Умумий зоотехния" кафедраси доценти
Ч.И. Бекрамов - "Ипакчилик ва тўтичилик" кафедраси муdiri, доцент
У.Т. Данияров - "Ипакчилик ва тўтичилик" кафедраси доценти
Н.О. Ражабов - "Ипакчилик ва тўтичилик" кафедраси доценти

Тақризчилар:

А. Нурмагов - Чорвачилик, паррандачилик ва бадиқчилик илмий таъжикот институтини директори, к.х.ф. номзоди.

Валиев, С.Т. - Ипакчилик илмий таъжикот институтини илмий ишлар бўйича директор ўринбосари, к.х.ф. номзоди

Фаннинг ўқув дастури Тошкент давлат аграр университети Илмий Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган. (2019 йил 07 сентябр кунини бажонномаси)

Handwritten signature

Стратегияси "Мурена" ва "Фарма" Фармони Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўлими. 2017 й. 6-сон. 70-модда
6. Food and Agriculture Organization of the United Nations. *FAO's Hand Book on Pig Production*. 2009. Textbook

7. Kestin L. *Swine Care Handling*. 2005. Tutorial

8. Куликов В.М., Рубин Ю.Д. "Умумий зоотехния". Дарслик. Ўқувчи 1980 й.

9. Хамроқулов Р., Кариев К. "Қишлоқ ҳўжалиги хайвонларини оуқаттириши". Дарслик Тошкент 1999 й.

10. Б.И. Кирилюк, П.В. Житенко "Производственная оценка качества животноводческого сырья". Учебная пособие. М. "Агропромиздат" 1984 й.

11. С.И. Сломков, К.Б. Бобоев, К.Е. Усмонов "Паррандачиликдан амалий машғулотлар". Ўқув қўлланма. Т. "Ўзбекистон" 1996 й.

12. У. Носиров "Корамолчилик". Дарслик. Т. 2001 й.

13. А. Капашников, ва бошқалар. "Чорва молларини озиклантириши норма ва рационлари". Дарслик. М 1988.

14. Ахмедов Н., Наврўзов С. - Ипак қурти уруччилиги. Тошкент. 2014 й.

15. Ахмедов Н., Якубов А. - Ипак қурти селекцияси. Тошкент. 2014 й.

16. Ахмедов Н. - Ипак қурти экологияси ва боқши аптоехникаси. Тошкент, 2014 й.

Интернет сайтлари

1. www.gov.uz - Ўзбекистон Республикаси ҳўкумат портални
2. www.agronews.uz - Агро янгиликлар портални
3. www.agr-info.ru - Хайвонлар хақида хабарлар
4. www.drozd.ru - Агро програм хабарлари
5. www.zhivo.net - Бичвалчилик портални
6. www.sheki-irkk.com.uz
7. www.sda.diplomik.ru/
8. www.fed-gose.ru/
9. www.spcsvl.abcsow.com

III. Асосий ва Қўшимча Ўқув материаллари ҳамда ахборот манбалари
Асосий адабиётлар

1. Т.Н. Икромов. "Чорвачилик асослари". Дарслик Ўқитувчи 1996 йил.
2. Дўкенов С. ва бошқалар. "Чорва молларини уриштиш". Қўланма Тошкент "Менат" 1993 йил.
3. У.Ш. Батпасов, Р.Х. Хамроқулов ва бошқалар. "Чорвачиликдан амалий машғулотлар" Т. 1999 йил.
4. Т.Ш. Акмалхонова, С.Ш. Несамухамедов., У.Т. Ходжаев., Б.Ш. Юсупов. "Чорвачиликдан амалий машғулотлар" Тошкент - 2009 йил.
5. П.С. Собиров А. Каххоров, С.Д. Дўстқулов "Чорва молларини уриштиш" Самарқанд 2003 й.
6. Аҳмедов Н., Муродов С. – «Тут ипак кўртин биологикаси», - Т.: 1995.
7. Аҳмедов Н., Муродов С. – «Ипакчилик асослари», - Т.: 1998.
8. Аҳмедов Н., Эламурзаева И. – «Основи шёлководства», - Т.: 2007.
9. Абдуллаев У. – «Тутчилик», - Т.: 1991.
10. Раҳмонбердиев К., Мухамеджанова Ш. – «Тут селекцияси», - Т.: 1988.
11. Аҳмедов Н., Нарғулов С. – Ипак кўртин уруғчилиги, Тошкент, 2014 й.
12. Аҳмедов Н., Якубов А. – Ипак кўртин селекцияси, Тошкент, 2014 й.
13. Аҳмедов Н. – Ипак кўртин экологияси ва боқич агротехникаси, Тошкент, 2014 й.
14. Аҳмедов Н. Ипак кўртин экологияси ва боқич агротехникаси, Тошкент, 2014 й.

Қўшимча адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этилиши. Тошкент, "Ўзбекистон" НМИУ, 2017-56 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонуни устуворлиги ва инсон мафдаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровончилигининг гарови. "Ўзбекистон" НМИУ, 2017-47 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажатимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қуралиш. "Ўзбекистон" НМИУ, 2017-485 б
4. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, катъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – хар бир раҳбар фаолиятининг қулайлик қондири бўлиши керак. "Ўзбекистон" НМИУ, 2017-103 б.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар

I. Ўқув фанининг долтирболлиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Республикамизда чорвачилик ва ипакчилик маҳсулотларини (сут, гўшт, тухум, жүн, тери, пилда, гола) ишлаб чиқаришни кўпайтириш, маҳсулот сифатини яхшилашда юқори маъкали қилдиар таъёрлаш мақсадида ушбу фан муҳим ўрнини эгалтайди. Чорвачилик фермаларини ва ипакчилик қорхоналарини куриш учун ер танлаш, биологари жойлаштириш ва чорвачилик ҳамда ипакчиликни иқтисодий самардорлигини ошириш йўларини ўрганишда алоҳида аҳамиятта эгалдр. Ушбу "Чорвачилик ва ипакчилик" фани II-курснинг 3-4 семестрида ўқитилиши мақсадта мувофиқлидр.

Чорвачилик ва ипакчилик фермер хўжалиқларини бошқариш, деқончилик ва чорвачилик тизимини такомиллаштириш, тупроқ учумдорлиги ва экинлар ҳосилдорлигини ошириш, чорвачиликда ва ипакчиликда наслчилик-селекция ишларини такомиллаштириш, истикболди зотлардан самарали фойдаланиш, ёш молларни ва ипак кўртини парварилаш, сут, гўшт ва тухум ҳамда пилда хом-ашёсини ишлаб чиқариш технологияларини такомиллаштириш ва энг муҳими озука базасини мустаҳкамлаш, маҳсус тузторларни ташқид этиш кёби жарейёнларни кечилиши Ўзбекистонда чорвачилик ва ипакчилик фанини юқори даражада ривожланишини таъминлайди.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифаси

Фаннинг мақсади - "Чорвачилик ва ипакчилик асослари" фанини ўқитишдан мақсад - маҳсулотлари ва хом ашёсини (гўшт, тухум, асал, жүн, қорақул ҳамда мўйнабоп терилар ҳамда пилдаларни) даялэт мексфэн талдиби асосида ишлаб чиқариш, уларни кўпайтириш йўллари, сифатини яхшилаш ва хом ашёни қайта ишлаш саноятга етказиб бериш, ипак кўртининг ривожланиш даражлари, кўртин ташқи ва ички тэзланиш, ипак кўрти уруғни жонланттириш, экологик омилларини ипак кўртининг ривожланишига таъсирни, кўрт боқич агротехникаси, пилда ўраш ва пилдаларни териш, топириш, навларга ажратиш пилдаларга дастлабки ишлов бериш, ипак кўрти касаллиқлари ва зараркунандаларни ҳамда уларга қарши куриш чоралари, ипак кўртининг асосий зот ва дургайлари, уруғ тайёрлаш технологияси ва ипакчиликни пилдиби асосида ривожлантириш ва пилдачиликнинг иқтисодий самардорлигини оширишини ўргатишидр.

Таъабидарга чорвачилик ва ипакчиликни ривожлантиришининг назарий асосларни, хозирги ҳолати ва истиқболди, чорва хайвонларини ва ипак кўртини кешиб чиқилиш, хонақаллаштириш, зот ўчиришдаги таълимотнинг ривожланиш тарихи, чорва молларини ва ипак кўртини озикланттиришининг илмий изланиш асосларни, озука рашкочларини тэзлди, чорвачиликда ва ипакчиликда таълаш ва сарлаш усулларидан фойдаланиш, чорва молларини сунгай усулда уриштиш технологияси, инсон ҳаётида чорва маҳсулотларини ва ипакни аҳамиятини, шу

СОХАНИНГ ЖАДЕД-ПЕНОР ВА ЧЕТ МАДЕЛЕКТЕЛЕР ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ ФОРМАР ХУЖАЛИПДА ЧОРВА МАХСУЛОТЛАРИ ТАЙЁРЛАШ МУАММАЛАРИНИ ХАЛ ЭТА БОЛИШНИ ИПАК КУРТЛАРНИ МУА-КУЛА ИПДА ХОСИЛ ОЛИШНИНГ СПР-АРОРЛАРИНИ, КУРТ УРУГНИНГ ЖОНАНТИРИШИ, ЭКОЛОГИК ОМИСТАР: ЯШАШ ЖОЙИ, ХАРОРАТ, НАМИК, ФРУСТЕК, КУРТ БОКИШНИ МЕХАНИКАШЛАШНИ, КИЧИК ВА КАТА ЁШЛАГА КУРТЛАРИНИ БОКИШ, КУРТ БОКИШДА ИНВЕНТАРЛАРИНИ КУЛАШ, СИФАЛИ ИПДА СТИПЛИРИ, ИПДАЛАГАРИНИ ТЕРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ, НАВЛАГА АЖРАТЛИ, ИПДАЛАРИНИ КАБУЛ КИЛИШ ВА ТУМБОТИНИ ҲАЛ ҚИЛИШ, ИПАК КУРТНИ КАСАЛИКЛАРИ ВА ЗАРАРКУНАНДЛАРИ ХАМДА УЛАРГА ҚАРШИ ҚУРАВИШ ЧОРАЛАРИ, ИПАК КУРТНИНГ НАСЛИНИНГ ВА УРУТ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЙДАРИ НАМДА УЛАРИНИНГ ИКТИСОДИЙ КЎРСАТКИЧЛАРИНИ ҲАЛ ҚИЛИШ, ФАНИНГ ВАЗИФАЛАРИГА ҚИРАЛИ.

“Чорвачилик ва ипаччилик асослари” фанини ўзлаштириш жараёнида бақалавр:

- Кишлок хўжалигида чорвачилик ва ипаччиликни ўрни, унинг кўп тармоқчилиги ва чорва махсулотларини ҳамда ипда махсулотларини турлари: кишлок хўжалик хайвонлари ва ипак куртнинг зотлари, паррандаларнинг зот ва кросслари: кишлок хўжалик хайвонлари ва ипак куртнинг келиб чиқиши, тарқалиши, хонақилиштириши; чорвачилик ва ипаччиликда насликчилик иши ва кишлок хўжалик хайвонлари ҳамда ипак куртнинг озиклантириш асослари *Аҳқидда тасаввурга эга бўлиши*:

- ипак курти уруғини жонланттириш, ипак куртини ривожланишига ташки муҳитини таъсир, ипак куртини боқиш аprotехникаси, ипдаларни териш ва уларга дастлабки ишлов бериш, ипак курти касаликлари, ипак курти селекцияси ва урут тайёрлаш ишларининг икτισодий самардорлигини *билиши керак*:

- хайвонларни ва ипак куртнинг индивидуал ўсиш ва ривожланиш конуниятларини, чорва хайвонлари ва ипак куртнинг махсулотлиги, сўт, тушт ва ипда ишлаб чиқариш технологияси; кишлок хўжалик хайвонларининг урғитиш усуллари; четштириш усуллари, урғитиш техникаси; хайвонларни ва ипак куртнинг ўсиш ва ривожланишига таъсир этувчи омиллар; кишлок хўжалик хайвонлар махсулотлиги ва ипак куртнинг махсулотлигини ошириши:

- ипак курти уруғини инкубация қилиш, ипак куртнинг боқиш ва ипда еттиштириши, ипак куртнинг касаликларини олдини олиш ва қарши қураш, ипак куртнинг янги зот ва дуртайлар яратиши *кўникмага эга бўлиши, керак*:

- кишлок хўжалик хайвонларини илмий асосланган меъёр билан боқиш техникаси, озуқа классификацияси; чорва хайвонлари ва паррандаларнинг ҳамда ипак куртнинг махсулотлигини аниқлаш ва уни ошириш йўллари; чорва хайвонларини ва ипак куртнинг асраш ҳамда улар учун тула кимматли рашionalларини тузиш;

- Ипаччиликни аҳамияти, ипак курти уруғини жонланттириш; ипак куртнинг боқиш ва ипда ўраши; ипдаларга дастлабки ишлов бериш; ипак курти касаликлари, зараркунанддалари, селекцияси ва урут тайёрлаш технологияси *ҳақида маълумотларга эга бўлиши керак*.

36. Тукумни ҳосил бўлиши ва унинг ота-боболини.
37. Тукумда морфониини ҳосил бўлиши ва унинг ривожланиш босянчалари.
38. Тут ипак курти уруғини жонланттиришга қўйиш муддатларини аниқлаш усуллари.
39. Тут ипак курти боқиш аprotехникаси усуллари.
40. Тарворий курт боқиш аprotехникаси
41. Даста ва унинг турлари.
42. Ипда ўраш биодинамикаси ва босянчалари.
43. Ипдаларга дастлабки ишлов бериш
44. Ипак куртнинг касаликлари, зараркунанддалари ва уларга қарши қураш чоралари
45. Тут ипак курти зотлари ва уларнинг селекция таснифи.
46. Ипак куртда насликчилик ишлари.
47. Ипак курти уруғини тайёрлаш усуллари.
48. Тут дарахти тузилиши ва органларнинг вазифалари
49. Тут дарахти систематикаси ва органларнинг вазифалари
50. Тут дарахтининг кўпайтириш усуллари ва тартби
51. Тут дарахти селекцияси ва уни ўзгарувчанлиги
52. Тут дарахти уруғчилиги ва тут уруғини тайёрлаш технологияси
53. Тут дарахтининг ташки муҳит омилларига бўлган талаби
54. Озика борувчи махсус тузорларни ташки қилиш ва парварнишлари
55. Тут дарахтининг касаликлари ва зараркунанддалари

Муствакил таълимнинг турли хил шакллари мавжуд бўлиб, бунда асосни эътибор талабанинг берилган мавзулар (амалий масалалар, топшириқлар ва кейс-стадиларни) муствакил равинида, яъни аудиториядан ташқарида бажарилиш, ўқно ўрганиши ва шу йўналиш бўйича билми ва кўникмаларини чуқурлаштиришига қаратилган.

Муствакил таълимнинг ташкилий шакллари кўйилганлардан иборат: муайян мавзуларни ўқув адабонетлари ёрдамида муствакил ўзлаштириш; берилган мавзулар бўйича рефератлар тайёрлаш; машгулотларга тайёрларлик қўриш; статистика маълумотлар асосида икτισодий ҳисоб-китоб ва таҳлиш ишларини бажариш; берилган муствакил ш мавзуларни бўйича компьютер дастурларида тақдиротлар тайёрлаш, кейс-стадилар тайёрлашда иштирок этиш; илмий мақодалар ёзиш; илмий аниқманларга маврузалар ва мавруза телисларини тайёрлаш.

VI. Фан бўйича курс иши. Фан бўйича курс иши نامунавий ўқув режасида кўзда тутилмаган.

VII. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Тавсия этилган мустақил ишларнинг маърузлари.

1. Кишлоқ хўжалик хайвонларининг индустриал ривожланиши (онтогенез).
2. Чорва молларининг озуқа молдаларига талаби.
3. Ўзбекистонда туманлаштирилган қорамол, кўй, эчки, чучка, от ва парранда зотларининг тавсифи.
4. Чорва маҳсулотларини ишлаб чиқаришнинг илмий ва амалий асослари.
5. Сангет асосида парранда гўшти ва тухум еттиштириш технологияси.
6. Маҳсулотларга бирламчи ишлов бериш ва маркетинг хизмати кўрсатишда ингор фермер хўжалиқларидаги технология жараёنлар.
7. Хайвон маҳсулотларидан олинганлан озуқалар тавсифи.
8. Кишлоқ хўжалик хайвонларини келиб чиқishiни ўрганиш усуллари.
9. Сенос тайёрлаш технологияси.
10. Сенос тайёрлаш технологияси.
11. Пичан тайёрлаш технологияси.
12. Чагиттириш усуллари ва уларни тавсифи.
13. Гибриллаш йўли билан яратилган қорамол зотини тавсифи.
14. Ўзбекистонда яратилган қорамол зотини тавсифи.
15. Терн берувчи кўй зотини тавсифи.
16. Озуқа сифатини аниқлаш усуллари.
17. Бекон тилидаги чучка зотларини тавсифи.
18. Унверсал тип йўналишидаги чучка зотларини тавсифи.
19. Сигирларни соғиш усуллари ва технологияси.
20. Гўштини морфология тузилиши ва кимёвий таркиби.
21. Барча кишлоқ хўжалик хайвонлар сутини кимёвий таркиби.
22. Сигирларни машинада соғишга яроқлилигини аниқлашдаги талаблар.
23. Ипак бўшайга кўйилмадан туҳумларга талаблар.
24. Қорамолчиликда наслчилик ишлари.
25. Кўйчиликда наслчилик ишлари.
26. Паррандачиликда наслчилик ишлари.
27. Чўчачиликда наслчилик ишлари.
28. Йилкичиликда наслчилик ишлари.
29. Чорвачиликда танлаш ва сарғаш.
30. Ипак кўртини хайвонот оламида тутган ўрни ва ривожланиш даври.
31. Ипак кўртининг морфология ва анатомия тузилиши.
32. Ипак кўртининг зоология систематикаси.
33. Тут ипак кўртининг овқат хазм қилиш органилари.
34. Тут ипак кўртининг қон айланishi ва нафас олиш системаси.
35. Ипак кўрти эмбриологиясининг тарихий ривожланиши.

“Чорвачилик ва ипакчилик асослари” фани умумқасбий фанлар мактабига таълимчи бўлиб, талабалар уни I-II семестрда ўрганишади. Бу дастурни амалда бажариш учун талабалар унверситетга бўлган умумий биология фанидан старина маълумотга эга бўлиши лозим.

Фан куйилиги фанлар билан узвий боғланган. Дастурни амалда ошириш ўқув режасида режалаштирилган математик ва табиий (олий математика, информатика ва ахборотлар технологиялари, физика, биология ва экология), умумқасбий (туроққулунослик, лекциончилик ва медиораша, ўсимликларни кимёвий химия қилиш) старини билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади.

Хозирги кунда чорвачилик ва ипакчилик Ўзбекистонда жадат ривожланмоқда. Шунинг учун чорвачилик ва ипакчиликда янги технологияларни тadbик қилиш муҳим аҳамиятга эга. Шулارни ҳисобга олган ҳолда асосан фермер хўжалиқларида чорвачилик ва ипакчиликни тўдан ахшиллаш, уни мул-кўй озуқалар билан таъминлаб, илмий асосланган озуқа меъёри асосида оқкиш, наслчилик ишини, подани қайта тўлдирини илмий асосда йўлга қўйиш, чорвачилик ва ипакчиликни жадат ривожлантириш муаммолари бозор иктиодиётига ўттиш стратегиясида ҳал қилувчи аҳамият касб этади.

Фермер хўжалиқларида ипак кўртини жонлантириш, боқиш, пилла ўраш, пилдаларни териш ва топириш, пилдаларни наваларга ажратиш, пилдаларга дастабки ишлов бериш, ипак кўрти касалликлари, селекцияси, уруғчилиги каби ишлар муҳим аҳамиятга эга.

Шу сабабли маълум кишлоқ хўжалик мутахассисларини тайёрлашда “Чорвачилик ва ипакчилик асослари” фанини ўзлаштириш максалда мувофиқ ҳисобланади.

III. Асосий назарий қисм (маъруза машгулотлари)

I-модул. Чорвачиликни ривожлантиришнинг умумий асослари.

I-маъруза. Чорвачилик асослари фанига кйриш.
Чорвачиликнинг ҳалқ хўжалигиндаги аҳамияти, ҳолати, ривожланиш истикболлари. Чорвачиликдаги бирча тармоқлар, улардан олинган маҳсулот турлари, чорва маҳсулотларининг нисонлар учун аҳамияти, чорва маҳсулотларини ишлаб чиқариш шиклери.

2-маъруза. Кишлоқ хўжалиги хайвонларини келиб чиқishi ва унинг ёввойи ажлодарни.

Кўк хайвонларини барча турлари бўйича ёввойи ажлодарни ва уларни тавсифи, ёввойи ажлодарини кўлга ўратиш ва ҳонқилиштириш, ҳонқилиштиришда қоза келган ўғаришлар. Ҳонқилиштириш даврилари.

3-маъруза. Кишлоқ хўжалик хайвонларини ўсати ва ривожланиши қонуниятлари.

Кишлоқ хўжалик хайвонларини ўсати ва ривожланиш даврилари, ўсати ва ривожланиш таъсир этувчи омиллар. Эмбрионализм ва инфантилизм.

4-мавзӯ. Кишлок ҳўжалик ва хайвондорлини ўрнатиш асослари. ўрнатиш усуллари.

Кишлок ҳўжалик хайвондорлини ўрнатиш асосларини соф эгил ўрнатиш шартлари ва адратилаш. Карнидошли ўрнатиш. Тизим ва омидалар бўйича ўрнатиш.

5-мавзӯ. Чорвачиликда наслчилик ишларини олиб бориш, танлаш ва сардалаш.

Наслчилик ишнини асосий максали ва вазифаси, чорвачилик ҳўжаликларда зоотехниканин хисоб-китоб ишларини юритиш. Кўх хайвондорлини танлаш ва жуфтлаш, бонитировка қилиш. Кўх хайвондорлини келиб чиқиши ва махсуддорлигига қараб баҳолаш.

2-модул. Кишлок ҳўжалик хайвондорлини озиклантириш технологияси.

6-мавзӯ. Кўх хайвондорлини озиклантириш асослари. Озуқалар классификацияси. Озуқаларни тайёрлаш.

Ўсимликлардан тайёрланадиган озуқалар (кўх озуқалар, илтимомекашлар ва полза экинлари, дарах озуқалар, омихта смалар, донли озуқалар), техниканин ишлаб чиқариш чинкидилари (суяк уни, кон уни, ёғи олиган сўт), таркибиди асос тўғриси синтетик моддалар.

7-мавзӯ. Район ва район меъёри ҳамда озук бирлиги ҳамда тушунча. Район тузиш принциплари.

Район тузишнини мохияти, сонини сингирлар, наслдор буюқлар, буюқлар, кўйлар, отлар, чўчалар ва паррандалар учун район тузиш принциплари. Район структураси.

3-модул. Кишлок ҳўжалик хайвондорлини махсуддорлиги ва зотлари

8-мавзӯ. Корамолчилик. Корамолларни классификацияси, биология хўсусиятлари ва зотлари.

Корамолчиликнини махсудот йўналишига қараб табақаланиши, сўт, сўт-гўшт ва гўшт йўналишидаги корамол зотлари, ўрбасистон шароитида раёнашартларидан корамол зотлари ва уларнини тавсифи.

9-мавзӯ. Корамолларнини сўт ва гўшт махсуддорлиги ҳамда сўт ва гўшт ишлаб чиқариш технологияси.

Сигирларнини сўт махсуддорлиги ва уни таъбир этуви омидалар. Сигирларни кўйла ва машинадан сонини ва уларнини адралиги. Сингирларни машинада сонини адралиги ва уни аниқлаш. Сонини техникиси. Сўт бериш тезлигини аниқлаш. Едини ва сўричлар шакли. Корамолларнини гўшт махсуддорлигини тавсифи. Гўштдорлиги ва униини сифатига таъбир этуви омидалар. Гўштинини сифати ва хисоб-китоби. Сановат асосида гўшт ишлаб чиқариш технологияси.

14. Илак кўртинини боқити адротехникиси.
15. Илдизларни тумбанини ўлдирини ва кўртини.
16. Илак кўртини касаликларини ва зараркучандларини.
17. Гўшти ўрнатиш ва вегетатив кўлайтириш усуллари.
18. Оника берувчи махсуд гўтзорлар ташкил этиш ва баридан фойдаланиш технологияси.

Амалини машгулотлар муаллимиди қуриямалари билан жихозланган аудиторияда бир академ гурӯхта бир ўқитувчи томонидан ўқалиниши лозим. Машгулотлар фазол ва интерактив усуллар ёрдамида ўтилиши, мос равишда муносиб педагогик ва аборот технологиялар кўлайлишини максалга мувофиқ.

У. Лаборатория машгулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар.

Лаборатория машгулотларнини тавсия этиладиган мавзулари:

1. Кишлок ҳўжалик хайвондорлини тана ўлчамлари ва индекслари.
  2. Кишлок ҳўжалик хайвондорлини ўсишини хисобга олиш.
  3. фермер ҳўжаликлариди дарах ва ширалли озуқаларни хисобга олиш.
  4. Ҳўжаликда утўқисиз сўт ишлаб чиқариш технологияси.
  5. Сингирларни кочирини усуллари.
  6. Сингирларни турли усулда араб боқити технологияси.
  7. Кишлок ҳўжалик хайвондорлини сўйиш технологияси.
  8. Гўштини баҳолаш ва тамғалаш.
  9. Корамолларни гўшт махсуддорлигини хисобга олиш.
  10. Коракул терисини сифатини аниқлаш.
  11. Илак кўртинини морфология ва анатомик тузилиши.
  12. Тукуминни отганилиши ва эмбрионини хосил бўлиши.
  13. Илак кўртини ўрнатиш жонлангичлиги ва жонланган кўртарни тарқатини тартиби.
  14. Илдизларни терини, қабул қилиш ва навиларга ажратини.
  15. Илак кўртинини касаликларини ва зараркучандларига қарши қураш.
  16. Гўт дарахтини сестекаликиси ва тузилишини ўрганиш.
  17. Гўт ўрнатиш тайёрлаш ва кўқарувчанлигини аниқлаш.
  18. Гўт дарахтини касаликларини ва зараркучандларига қарши қураш чорчалари.
- Лаборатория машгулотларда талабалар илак кўртини ўрнатиш, кўртини боқити адротехникиси, илдизларга ишлаб берини, илак кўртини касаликларини, илак кўртини наслчилик, гўт дарахтини касаликларини ва сипинириш, гўтзорлар ташкил қилиш, гўт дарахтини касаликларини ва зараркучандларига қарши қурашнини ўрганишлар.

Системадаги кирвчи турларнинг келиб чиқиши ва уларни турларга бўлиниши.

11-мавзу. Тутин кўпайтириш усуллари ва кўчат етиштириш тартиби.

Озинка берувчи махсус тутзорлар ташкил этиш ва баргидан фойдаланиши. Тут дарахтини жинсий ва жинсиз йўллари билан кўпайтириш. Тутин уруқдан кўпайтириш. Тут кўчатзори ташкил қилиш. Кўчатзорда алмашлаб экиш. Тут ниҳончалари етиштириш. Ниҳончаларни парвариш қилиш. Тут кўчатлари етиштириш. Кўчатларга шакл бериш. Ниҳонча ва кўчатларни казни олиш. Хиллаш ва жўнатилиш.

Тутзор майдонини ташкил этиш, экиш бўлими. Кўчатзор бўлими. Кўчатини ўтказиш ва интенсиив. Бўта тутзор ташкил қилиш. Бўта ва бағанд танали тутзор ташкил қилиш. Тутзорларни катор орашаридан фойдаланиш ва бағр хосилини аниқлаш. Тут бағридан фойдаланиш ва сақлаш. Озинка берувчи тутзорларни ташкил қилиш ва бағридан фойдаланиши.

12-мавзу. Тут дарахти касалликларини, зарарқунандаларни ҳамда уларга қарши кураш чоралари

Тут дарахти касалликларини келиб чиқиш сабаблари ва турлари. Бактериал касалликлар. Бактериоз касалликлар. Замбурут касалликлари. Вирус касаллиги. Юкүмсия Тут дарахти зарарқунандалари. Сўрувчи зарарқунандалар. Кемирувчи зарарқунандалар. Тут дарахти касалликлари ва зарарқунандаларга қарши кураш чоралари.

IV. Амалий машгулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар.

1. Амалий машгулотлар учун куйидаги мавзулар тавсия этилади.
1. Кишлоқ хўжалик хайвонларини екстерьери ва интерьерини ўрганиш усуллари.
2. Кишлоқ хўжалик хайвонларини тамгалаш ва тирик вазинни аниқлаш усуллари.
3. Қорақолларни билини аниқлаш усуллари.
4. Чорвачиликда қўлланиладиган бирламчи зоотехника хўжалиқлари.
5. Озинкани кимёвий таркиби.
6. Сотиш ситтирлар учун рацион тузиш.
7. Сигирларни сўт махсуддорлигини хисобга олиш.
8. Фермада сўт таркибидан ёт-миклорини аниқлаш.
9. Кишлоқ хўжалик хайвонларини семизлик даражасини аниқлаш.
10. Она чўчаклардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлигини аниқлаш.
11. Ипақ қуртини хайвонот оламида тутган ўрни ва ривожланиши давлари.
12. Инкубаторияни танлаш ва ташкил этиш.
13. Куртхоналарни тайёрлаш ва жинсизлаш

10-мавзу. Кўйчилик. Кўйлар классификацияси, биологик хусусиятлари ва зотлари.

Кўйчилик унинг аҳамияти, хожири ҳолати ва келажак. Кўйларни биологик хусусиятлари. Кўй зотлари. Махсудот йўналишига қараб Ўзбекистон Республикасида режалани равишда районлаштирилган кўй зотларини тавсифи.

11-мавзу. Кўйлар махсуддорлиги ва кўйчилик махсудотларини нишлаб чиқариш технологияси.

Кўйларнинг гўшт, сўт, жун, тери махсуддорлиги. Қочирини ва тўл олиш мавсумини ўтказиш.

12-мавзу. Чўчкачилик. Чўчкаларнинг биологик хусусиятлари ва зотлари.

Чўчка зотлари. Чўчкачиликни самарадорлиги. Чўчкаларнинг махсудот йўналишига қараб табақаланиши ва тавсифи. Бекон типидagi чўчка гўшти етиштириш технологияси.

13-мавзу. Паррандачиликни аҳамияти ва биологик хусусиятлари. Парранда зотлари.

Паррандачиликни халқ хўжалигидаги аҳамияти, паррандаларнинг биологик хусусиятлари ва махсуддорлик хусусиятлари. Паррандаларни гўшт махсуддорлиги. Паррандалар классификацияси. Парранда зотлари

14-мавзу. Паррандачиликда гўшт ва тухум ишлаб чиқариш технологияси.

Инкубация (жўжа очирини). Паррандаларни боқиб усуллари. Тухум ва парранда гўшти ишлаб чиқариш жараёналари. Рацион тузиш

15-мавзу. Йилқиччилик. Отларнинг биологик хусусиятлари ва зотлари. Отларнинг махсуддорлиги ва от спорти.

Ўзбекистонда режалани урчиқлаётган от зотлари. Отларни урчиқлаш, озиклантириш ва асраш. Қулун ва тойларни ўстириш. Отлардан олинган махсудот.

Отларнинг гўшт ва сўт махсуддорлиги. Бияларни соғиш усуллари. Отларни янбовада семизтириш ва бўрдоқлаш. От спорти ва миллий от уйинлари.

1-Модул. Инакчилик асослари фанига ашириш
1-мавзۇ. Индаччиликни ривожланиш тарихи ва тарқатилиши.

Инак кўрпни биологизацияси.

Республикада шадидчилик соҳасини ривожлантириш тўғрисида Ўзбекистон республикаси Президентинини чыкарган фармонлари ва Ўзбекистон республикаси Вазирилар Макамасынини қарорлари, бу фармон ва қарорларни тәкъдим ва ишлаб чықаришдаги ахамияти. Инакчилик ва тугъичлик тарихи ва ривожланиш тенденциялары. Инакчилик ва тугъичлик тўғрисида умумий маълумотлар. Инакчилик ва тугъичлик соҳасида республикамыздаги ижтимоий-иқтисодий нелохатлар нәтижелери, худудий муаммолар ва чим-фан, техника ва технология ютуқлары.

Тут инак кўрпниниң ханвонот оламидә тутган ўрни, ривожланиш дәвралари, турлари ва ёввойи инак кўрплари.

2-мавзۇ. Инак кўрпни эмбриологияси

Инак кўрпниниң жинсий аэзолари ва уларни морфологияк-физиологияк дифференциясы. Инак кўрпниң кўрплик, гүмбәклик ва қападалықк дәвраларыдагы жинсий фарқлары. Жинсий белгилердини талала жойлашышы тартиби ва морфологияк кўрпниши. Эмбрионниң ривожланышы ва хосли бўлышы, тухумниң отланышы. Овогенез ва сперматогенез жарайы.

3-мавзۇ. Инкубаторияни таллаш ва ташкыл этиши.

Инкубаторияни турлари ва түзилиши. Инкубаторияни таллашда бажарылыштан ишлар тартиби. Инкубаторияни таллашдаш ва жинкозлаш. Инкубаторияда ишни ташкыл этиш ва инвентар хамла асбоб-ускуналарни жойлаштырыш. Инкубаторияни дезинфекция килиш ва инак кўрпни уруғини жондантирышга кўйишни режалаштырыш.

4-мавзۇ. Инак кўрпни уруғини жондантирыш усуллари. Жондланган кўрпларни тортыш ва таркатыш тартиби.

Инакчилик тўғрисида тушуныча: уруғни жондантирыш мулдатыни аныкылаш. Уруғни жондантирыш (инакчилик килиш) тартиби ва усуллари. Уруғни жонданышга харорат, намлык, хаво ва ёрузлики тәъсир. Жондланган кўрпларни тортыш ва таркатыш.

5-мавзۇ. Тут инак кўрпнига тәъсир этувчи омиллар. Инак кўрпни боқшы агротехникаси

Инак кўрпнига тәъсир этувчи омиллар. Инак кўрпнига хаво харорат, Намлык, хаво ва ёрузлики тәъсир. Инак кўрпнига озикланыш майлони ва озикани тәъсир кўрпходалар ва уларни ажыолаш кўрп боқшы учун керекли асбоб-ускуналар, кўрпходаларни дезинфекциялаш.

Инак кўрпниң етилари буйыча ярур буйлаштан озика миклори, баргнн тайёрлаш ва сажал. Кичик ёлыш и кўрпларни парварыш килиш. Катта ёлышлардагы кўрпларни боқшы тартиби. Пилла ўраш агротехникаси. Индаччилик терши ва топшырыш

6-мавзۇ. Пилла ўраш, терши, кабул килиш, навларга ажратыш ва дастлабкы ишлов берши.

Тирик пиллаларни кабул килиш ва пиллаларга дастлабкы ишлов берши базасынини түзилиши ва ишлаш тартиби. Тирик пиллаларни кабул килиш тартиби. Тирик пиллаларни дастлап стандарти буйыча навларга ажратыш. Пиллаларниң гүмбәглик ўлдирлиш усуллари. Гүмбәгли ўлдирилган пиллаларни сойда кўрпниши, кўрүк пиллаларни сотыш.

7-мавзۇ. Инак кўрпниң касалликлары, зараркунадалары ва уларга қарши кураш чораллары.

Инак кўрпнига касаллик таркатувчи микроорганизмлар хакыда умумий тушуныча. Тут инак кўрпниң бактериал касалликлары Тут инак кўрпниң вирусли касалликлары. Тут инак кўрпниң замбуруғ ва небурна касаллиги. Тут инак кўрпни касалликлары билан кураш тәдбир-чоралари. Тут инак кўрпниң зараркунадалары ва уларга қарши кураш чоралари.

8-мавзۇ. Инак кўрпни селекцияси

Инак кўрпниң зотлары ва линиялары. Зотлар классификациясы. Инак кўрпниң наследчилик ишлары. Инак кўрпни жинсийи бошқарыш.

9-мавзۇ. Инак кўрпни уруғчилиги

Уруғчилик корхоналариниң түзюлиши. Пиллалардан қападаларниң чыкышы ва улар блган ишлаш. Қападаларни микроскопда текшырыш. Такрорий кўрп боқшы учун уруғ тайёрлаш.

2-Модул. Тутчилик асослари фанига ашириш
10-мавзۇ. Тут дарахтниниң түзилиши ва униниң систематикасы

Тут дарахтниниң хәттии дәвралари. Тут дарахтниниң аэсодий органлары ва уларни түзюлиши. Тут навлары. Тут уруғчилиги. Уруғлик тутзорларини барпо этиш усуллари. Тут уруғини тайёрлаш техникаси. Систематиканы максали ва вазифасы. Тутни умумий ўсимликлар системасыда тутган ўрни. Кичиктүзүлдилер тартибига кирувчи қайраточисмонлар ва кичиктүзүлдилер оиласы. Туттузүлдилер оиласы ва тарифи. Тут авлоднини систематикасы. Г.Койдунин ва С.Хамдада системасы.